Pokolenie spóźnionych idealistów

Na przełomie XIX i XX wieku nastąpił rozwój szkolnictwa handlowego na ziemiach polskich, szczególnie w Królestwie Polskim. W 1900 roku Stowarzyszenie Subiektów Handlowych w Łodzi założyło szkołę kupiecką utrzymywaną ze składek członków oraz wsparcia kupców i fabrykantów. W tym samym roku powstała również pierwsza średnia szkoła handlowa w Łodzi z inicjatywy lokalnych przemysłowców.

W kolejnych latach zakładano następne placówki: w 1901 roku siedmioklasową szkołę handlową w Radomiu , a także szkoły w Będzinie, Lublinie, Częstochowie i Włocławku. W Warszawie w 1900 roku otwarto dwie szkoły handlowe: siedmioklasową – w miejsce zamkniętej szkoły Kronenberga – oraz trzyklasową szkołę kupiecką pod patronatem Zgromadzenia Kupców.

W okresie rewolucji 1905 roku uczniowie szkół handlowych aktywnie włączyli się w walkę o spolszczenie szkolnictwa. Szczególną rolę odegrała młodzież Zgromadzenia Kupców w Warszawie oraz uczniowie szkoły Ubysza. Strajki objęły także inne miasta, m.in. Zgierz, Koło, Radom i Pabianice. Po wydarzeniach 1905 roku nastąpił dalszy rozwój szkolnictwa prywatnego, co było możliwe dzięki częściowym ustępstwom władz carskich, które dopuściły nauczanie w języku polskim (z wyjątkiem języka rosyjskiego, historii i geografii). Doprowadziło to do powstania systemu polskiego szkolnictwa prywatnego – ubolewam, że tak niewielu historyków oświaty zajmuje się teraz tym okresem!

Na przełomie lat 1906–1907 funkcjonowały także szkoły żeńskie – początkowo jako kursy handlowe (m.in. Madame Smolikowskiej i Madame Sieradzkiej). Pierwsza żeńska szkoła handlowa powstała w Warszawie w 1900 roku, a jej właścicielką była Aniela Werecka. Absolwentki tych szkół podejmowały studia za granicą, m.in. we Fryburgu, Genewie, Lozannie czy w Berlinie.

Szkoły handlowe miały jednak charakter elitarny, a wysokie opłaty ograniczały dostęp do nich głównie do dzieci z zamożniejszych rodzin. Równolegle rozwijał się tajny ruch oświatowy, będący formą samoobrony narodowej i sprzeciwu wobec polityki zaborców. Władze carskie określały tę działalność mianem „oświaty ludowej”, a jej uczestników – „oświatowcami”. Jedną z ważnych inicjatyw było Towarzystwo Oświaty Narodowej, które organizowało edukację, zwłaszcza na terenach wiejskich.

W latach 1885–1905 działał w Warszawie żeński tajny Uniwersytet Latający. Rewolucja 1905–1907 miała kluczowe znaczenie dla rozwoju oświaty – młodzież bojkotowała szkoły rosyjskie, a władze usuwały nauczycieli sprzeciwiających się rusyfikacji. W tym okresie powstała również Polska Macierz Szkolna, która prowadziła około 700 szkół jawnych i podobną liczbę tajnych. Organizacja ta została jednak zlikwidowana przez władze carskie w 1907 roku jako zagrożenie dla systemu szkolnictwa państwowego.

Warto w tym kontekście przywołać postać Anki z „*Ziemi obiecanej”*, panienki z dobrego domu, (do czasu!) narzeczonej Karola Borowieckiego. Koniec końców odnalazła sens życia w działalności społecznej, prowadząc w Łodzi ochronkę dla dzieci. Była typową przedstawicielką pokolenia spóźnionych idealistów. Bardzo mi imponowała w młodości, gdy jeszcze zamierzałam ruszyć „z posad bryłę świata” dzięki zawierzeniu literaturze. A teraz?

Marta Moldovan-Cywińska

https://www.tu-kultura.pl/atelier-wychowania/edukacja-wychowanie/marta-moldovan-cywinska-pokolenie-spoznionych-idealistow-3650/